

ZNANIECKI 2018 – BIULETYN INFORMACYJNY OBCHODÓW 100-LECIA „CHŁOPA POLSKIEGO W EUROPIE I AMERYCE”

NR 3

ODDZIAŁ POZNAŃSKI POLSKIEGO TOWARZYSTWA SOCJOLOGICZNEGO

SPIS ZAWARTOŚCI:

- ❖ PODSUMOWANIE [STR. 1]
- ❖ UZUPEŁNIENIE SPRAWOZDAŃ [STR. 2]
  - ❖ KONFERENCJE [STR. 2]
  - ❖ SEMINARIA [STR. 3]
- ❖ TEKSTY RÓŻNE NAWIĄZUJĄCE DO ROCZNICY [STR. 4]
- ❖ FRAGMENT TEKSTU FLORIANA ZNANIECKIEGO: „STUDIA NAD ANTAGONIZMEM DO OBCYCH”, „KWARTALNIK SOCJOLOGICZNY” 2-4. 1930-1, POZNAŃ [STR. 5]

PODSUMOWANIE

Podsumowując socjologiczne obchody 100-lecia wydania „Chłopa polskiego w Europie i Ameryce”, warto wskazać, dosyć selektywny odbiór pracy Thomasa i Znanickiego. Wyraźnie widać, że najgłębsze ślady pozostawiła nie teoria, w tym np. koncepcja współczynnika humanistycznego, czy teoria wartości, ale zawarte w pracy założenia metodologiczne. Poświęcono temu zagadnieniu stosunkowo najwięcej miejsca, co jest świadectwem np. sukcesu perspektywy paradygmatycznej badań biograficznych w instrumentarium współczesnej, w istotnej mierze jakościowej, socjologii. Centrum dyskusji na temat 100-lecia, co wyraźnie można obserwować śledząc wydarzenia rocznicowe, umiejscowione było w ośrodku łódzkim, gdzie odbyła się duża konferencja sekcji Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego poświęcona empirycznej refleksji nad społeczną dezorganizacją i obcością w społeczeństwach europejskich, skoncentrowana jednocześnie na perspektywie metodologii analizy biograficznej. Co warto podkreślić, spotkania badaczy osnute zostały wokół warsztatów, włączając w to bliskie Thomasowi i Znaniickiemu analizy tekstów autobiograficznych.

Podobne, gdy idzie o empiryczny profil zainteresowań, były założenia konferencji, która kilka miesięcy wcześniej (w maju) odbyła się we Wrocławiu (elementy omówienie ukazały się w drugim numerze Biuletynu). Co warto podsumować, obydwie wydarzenia świadczyły o postępującym zakorzenianiu się problematyki analiz biograficznych w europejskich naukach społecznych; z drugiej strony można było odnieść wrażenie, że mamy do czynienia przynajmniej z częściowym zerwaniem tradycji, którą zapoczątkowały badania z początku XX wieku. Świadczy o tym choćby dobór zapraszanych gości, czy słabsza obecność np. konkursów na pamiątniki w obchodach stulecia. Wypada z tego wysnuć co najmniej dwa wnioski: o nieliniowym rozwoju refleksji będącej bezpośrednim nawiązaniem do „Chłopa polskiego...”, z drugiej strony, o osłabieniu dynamiki zainteresowania tematem w praktyce badawczej za oceanem i renesansem zainteresowania w Europie.

Jakkolwiek, refleksja poświęcona metodzie biograficznej w amerykańskich naukach społecznych wymaga odrębnego namysłu, wydaje się, że ostatnie spostrzeżenie, dotyczące „europeizacji” tradycji Thomasa i Znanickiego, mogło być również pokłosiem trzeciego z istotnych wydarzeń, jakie odbyło się w Poznaniu, w bezpośrednim sąsiedztwie czasowym konferencji wrocławskiej. Konferencja ta w odróżnieniu od dyskusji skoncentrowanej na metodzie, w większym stopniu eksplorowała zagadnienia teoretyczne i perspektywy przedmiotu badań, jakimi w tym przypadku były zagadnienia migracji, pozycji migrantów i integracji społecznej. Jak należy wnioskować po treści wystąpień, dorobek Thomasa i Znanickiego inspirował badaczy na różne sposoby i trudno tu mówić nie tylko o „szkole”, ale nawet o nurcie refleksji inspirowanych „Chłopem polskim...”. Jak się wydaje, istotnym elementem tego, co pozostało po wydanej pracy jest świadomość dystynktywności wzorów kulturowych oraz zagadnienia integracji i dezintegracji, inspirowane tematyką migracyjną. Ten, zapewne nie do końca optymistyczny (przynajmniej dla ośrodków wykorzystujących tradycję Znanickiego jako element swojej tożsamości), wniosek można wysnuć śledząc materiały z kolejnych wydarzeń, których byliśmy świadkami w Łodzi, gdzie odbył się również cykl seminariów poświęconych inspiracjom czerpanym z lektury pięcioksięgu. Do podobnych przemyśleń prowadziła konferencja, jaka odbyła się na Wydziale Nauk Edukacyjnych UAM w Poznaniu, w drugiej połowie roku, dedykowana bezpośrednio drugiemu ze współautorów pracy: Florianowi Znaniickiemu.

Znacząca część wystąpień w ramach obchodów była rejestrowana i jest dostępna w formie wideo, można więc wyrobić sobie własne zdanie, do czego zapraszamy.

Poniżej odnotowujemy wydarzenia, które się odbyły, wraz z dostępem do wybranego materiału wideo (jeżeli jest on-line). W najbliższych miesiącach ukazały się monograficzne numery „Przeglądu Socjologicznego” oraz „Człowieka i Społeczeństwa”, ale zapewne znacznie więcej książek i artykułów tematycznych poświęconych 100-leciu. Zapraszamy do czytania, recenzowania i brania udziału w dyskusji.

UZUPEŁNIENIE SPRAWOZDAŃ Z WYDARZEŃ ROCZNICOWYCH

KONFERENCJE

17-18 WRZEŚNIA 2018 ROKU ODBYŁA SIĘ NA UNIWERSYTECIE ŁÓDZKIM MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA "THEORETICAL AND EMPIRICAL REFLECTIONS ON SOCIAL DISORGANISATION AND 'OTHERNESS' IN MODERN EUROPEAN SOCIETIES, FOLLOWING THE BIOGRAPHICAL AND DISCURSIVE APPROACH OF THOMAS AND ZNANIECKI'S 'POLISH PEASANT IN EUROPE AND AMERICA'". WYDARZENIE ZOSTAŁO ZORGANIZOWANE WSPÓLNIE PRZEZ ESA RN 03 BIOGRAPHICAL PERSPECTIVES ON EUROPEAN SOCIETIES, SEKCJĘ BADAŃ BIOGRAFICZNYCH PTS, KATEDRĘ SOCJOLOGII KULTURY UŁ ORAZ CENTRUM BADAŃ BIOGRAFICZNYCH I HISTORII MÓWIONEJ UŁ.

KONFERENCJĘ POPRZEDZIŁY WARSZTATY ZORGANIZOWANE W 15 WRZEŚNIA 2018, POPROWADZONE PRZEZ: JANE ARNFIELD (WIELKA BRYTANIA): "DRAMA AND BIOGRAPHY - (OUT OF) LIVING MEMORY"; MAGGIE O'NEILL (WIELKA BRYTANIA): "METHODS ON THE MOVE: WALKING BIOGRAPHIES"; ORAZ: FRITZA SCHÜTZE'EGO (NIEMCY): "BIOGRAPHICAL ANALYSIS OF WRITTEN TEXTS". W RAMACH KONFERENCJI DWA WYKŁADY PLENARNE WYGŁOSIŁY: CATHERINE DELCROIX (UNIWERSYTET W STRASBURGU, FRANCJA, "DYNAMIQUES EUROPÉENNES") 'HOW BIOGRAPHICAL STUDIES AND SOCIAL EXPERIENCE OF MIGRATION ARE STILL INSPIRED BY THE POLISH PEASANT IN EUROPE AND AMERICA' ORAZ MAGGIE O'NEILL (UNIWERSYTET W YORKU, ANGLIA) 'BIOGRAPHICAL RESEARCH ON THE MOVE: THEORISING, EXPERIENCING, IMAGINING'. ODBYŁ SIĘ TAKŻE PANEL PT. 'LEGACY OF THOMAS AND ZNANIECKI'S WORK IN RELATION TO THE FOUNDATIONS OF MODERN BIOGRAPHICAL RESEARCH IN EUROPE AND AMERICA' MODEROWANY PRZEZ KAJĘ KAŻMIERSKĄ (UŁ) Z UDZIAŁEM FRITZA SCHÜTZE'GO (NIEMCY), ROBERTA MILLERA (ANGLIA) I ANDRZEJA PIOTROWSKIEGO (UŁ). PONADTO, BADACZE Z JEDENASTU KRAJÓW PRZEDSTAWILI NA 10 SESJACH 48 REFERATÓW POŚWIĘCONYCH TEORETYCZNYM ORAZ EMPIRYCZNYM KWESTIOM W POLU BADAŃ BIOGRAFICZNYCH. W TRAKCIE KONFERENCJI ZOSTAŁ POKAZANY FILM PT. „CZWARTA DZIELNICA” NT. EMIGRACJI DO CHICAGO NA POCZĄTKU XX W. (OPIS FILMU: [HTTPS://WWW.FILMWEB.PL/FILM/CZWARTA+DZIELNICA-2013-709877/DESCS](https://www.filmweb.pl/film/CZWARTA+DZIELNICA-2013-709877/DESCS)). FILM MOŻNA OBEJRZEĆ TAKŻE (W PEŁNEJ WERSJI), POD PONIŻSZYM ADRESEM: [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=VVSHGLKXC74](https://www.youtube.com/watch?v=VVSHGLKXC74)

25-26 PAŹDZIERNIKA 2018 ODBYŁA SIĘ W GDYNI III MIĘDZYNARODOWA INTERDYSCYPLINARNA KONFERENCJA NAUKOWA (PEŁEN PROGRAM: [HTTP://WWW.POLSKA1.PL/UPLOAD/REDACTOR_FILES/KONFERENCJA%20EUROPEJSKIE%20MIGRACJE%20PO%202004.PDF](http://www.polska1.pl/upload/redactor_files/konferencja%20europejskie%20migracje%20po%202004.pdf)): „EUROPEJSKIE MIGRACJE PO 2004 ROKU. PRZYCZYNY, SKUTKI I PERSPEKTYWY”. MIEJSCEM ORGANIZACJI KONFERENCJI BYŁO MUZEUM EMIGRACJI. W JEJ RAMACH ODBYŁA SIĘ SESJA ZATYTUŁOWANA „100 LAT OD WYDANIA „CHŁOPA POLSKIEGO...” DOŚWIADCZENIA I PRAKTYKI PORADNICZE W PRZESTRZENI MIGRACJI”. SESJĘ PROWADZIŁA ANETA SŁOWIK.

28 LISTOPADA 2018 ODBYŁA SIĘ W POZNANIU OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA: KULTURA I WYCHOWANIE. FLORIANA ZNANIECKIEGO KONCEPCJE I RECEPCJE. KONFERENCJĘ ORGANIZOWAŁ POD PATRONATEM JM REKTORA UAM PROF. DR. HAB. ANDRZEJA LESICKIEGO, ZAKŁAD METODOLOGII NAUK O EDUKACJI I ZAKŁAD PORADNICTWA SPOŁECZNEGO WYDZIAŁU STUDIÓW EDUKACYJNYCH UAM ORAZ TOWARZYSTWO IM. FLORIANA ZNANIECKIEGO: [HTTP://SOCJOLOGIA.AMU.EDU.PL/NEW/IMAGES/ZNANIECKI2018_PROGRAM_2.PDF](http://socjologia.amu.edu.pl/new/images/znaniecki2018_program_2.pdf)

ORGANIZATORZY W ZAPROSZENIU WSKAZYWALI GŁÓWNIENIE NA DOROBK DRUGIEGO Z WSPÓŁAUTORÓW „CHŁOPA POLSKIEGO...”: FLORIANA ZNANIECKIEGO, „KTÓREGO TEORIE, KONCEPCJE ORAZ POMYSŁY TEORETYCZNE DOMAGAJĄ SIĘ NALEŻNEGO POTRAKTOWANIA, PONOWNEGO POWAŻNEGO ROZPATRZENIA. I TO NIE TYLKO W KATEGORIACH HISTORII MYŚLI TEJ CZY INNEJ DYSCYPLINY, LECZ W KATEGORIACH UŻYTECZNYCH NARZĘDZI ANALITYCZNYCH ORAZ RZETELNYCH METOD BADAWCZYCH”. ZAPROSILI DO DEBATY PRZEDSTAWICIELI RÓŻNYCH ŚRODOWISK NAUKOWYCH: PEDAGOGÓW, SOCJOLOGÓW, FILOZOFÓW, ETNOLOGÓW, KTÓRYM BLISKA JEST HUMANISTYCZNA POSTAWA BADAWCZA FLORIANA ZNANIECKIEGO. W KONFERENCJI WZIĘŁO UDZIAŁ PONAD DWUDZIESTU PEDAGOGÓW I SOCJOLOGÓW, DEBATUJĄCYCH RÓWNIEŻ RÓWNOLEGLE W RAMACH SESJI PANELOWYCH. W KONFERENCJI ZGODZIŁA SIĘ WZIĄĆ UDZIAŁ, WYGLASZAJĄCA INAUGURUJĄCY REFERAT, PROF. ELŻBIETA HAŁAS, KTÓRA ANALIZOWAŁA ZNANIECKIEGO IDEĘ USPOŁECZNIAENIA DO ALTRUIZMU.

SEMINARIA

18 PAŹDZIERNIKA 2018, SEMINARIUM POŚWIĘCONE PROBLEMATYCE MIGRACJI, PODEJMĄCE NASTĘPUJĄCE, SZCZEGÓŁOWE ZAGADNIENIA:

- ❖ PRZEŁOM XIX/XX W. A WSPÓŁCZESNE „WĘDRÓWKI LUDÓW”
- ❖ MODEL INTEGRACJI SPOŁECZNEJ I WIELOKULTUROWOŚCI
- ❖ DYSTANS KULTUROWY KIEDYŚ I DZIŚ

UDZIAŁ W WYDARZENIU WZIĘLI: DOROTA PRASZAŁOWICZ (UNIwersYTET JagIELLOŃSKI), SYLWIA URBAŃSKA (UNIwersYTET WarsZawSKI), MAREK NOWAK (UNIwersYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU), KATARZYNA WANIEK (UNIwersYTET ŁÓDZKI), TOMASZ FERENC (UNIwersYTET ŁÓDZKI), PAWEŁ BOSKI (SWPS UNIwersYTET HUMANISTYCZNOSPÓŁECZNY), DARIUSZ NIEDŹWIEDZKI (UNIwersYTET JagIELLOŃSKI)
RELACJA VIDEO: [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=TPWWU-9NHew](https://www.youtube.com/watch?v=TPWWU-9NHew)

13 GRUDNIA 2018, SEMINARIUM POŚWIĘCONE DEZORGANIZACJI A KRYZYSOWI, PODEJMĄCE NASTĘPUJĄCE SZCZEGÓŁOWE ZAGADNIENIA:

- ❖ DEZORGANIZACJA SPOŁECZNA I INDYWIDUALNA
- ❖ SPOŁECZEŃSTWO W KRYZYSIE: CHRONICZNE ZAGROŻENIE BEZŁADEM I CIERPIENIEM W POWIĄZANIU Z KRYZYSEM JEDNOSTKI
- ❖ REKONSTRUKCJA SPOŁECZNA
- ❖ KRYZY A ROLA ELIT

UDZIAŁ W WYDARZENIU WZIĘLI: MAREK CZYŻEWSKI (UNIwersYTET ŁÓDZKI), GRZEGORZ FORYŚ (UNIwersYTET PEDAGOGICZNY W KRAKOWIE), GRAŻYNA ROMAŃCZUK-WORONIEC-KA (INSTYTUT STOSOWANYCH NAUK SPOŁECZNYCH UW), AGNIESZKA GOLCZYŃSKA-GRONDAS (UNIwersYTET ŁÓDZKI), KRZYSZTOF GORLACH (UNIwersYTET JagIELLOŃSKI). RELACJA VIDEO: [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=TPDxcwKvxi&t=7005s](https://www.youtube.com/watch?v=TPDxcwKvxi&t=7005s)

ZAPRASZAMY DO WYSŁUCHANIA PODCASTÓW POŚWIĘCONYCH FLORIANOWI ZNANIECKIEMU I JEGO TWÓRCZOŚCI

- ❖ "CHŁOP POLSKI...": [HTTPS://PL.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/PLIK:PDW-UAM-FLORIAN-ZNANIECKI-CH%C5%82OP-POLSKI-W-EUROPIE-I-AMERYCE.MP3](https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:PDW-UAM-Florian-Znani%C5%82op-polski-w-Europie-i-Ameryce.mp3)
- ❖ GŁÓWNE ZAŁOŻENIA TEORII FLORIANA ZNANIECKIEGO: [HTTPS://PL.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/PLIK:PDW-UAM-GŁÓWNE-ZAŁOŻENIA-TEORII-FLORIANA-ZNANIECKIEGO.MP3](https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:PDW-UAM-G%C5%82owne-za%C5%82o%C5%9Bzenia-teorii-Floriana-Znani%C5%82ckiego.mp3)
- ❖ OKRES POZNAŃSKI W TWÓRCZOŚCI FLORIANA ZNANIECKIEGO: [HTTPS://PL.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/PLIK:FLORIAN_ZNANIECKI_OKRES_POZNA%C5%84SKI.MP3](https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Florian_Znani%C5%82cki-okres_pozna%C5%84ski.mp3)

TEKSTY RÓŻNE NAWIĄZUJĄCE DO ROCZNICY (ZAPRASZAMY DO ZABIERANIA GŁOSU)

ŁUKASZ MARCIN DOMINIAK, UMK, O ŹRÓDŁACH KREATYWNOŚCI FLORIANA ZNANIECKIEGO („FILO-SOFIA”): [HTTP://WWW.FILO-SOFIJA.PL/INDEX.PHP/CZASOPISMO/ARTICLE/VIEWFILE/1071/1044](http://www.filo-sofija.pl/index.php/czasopismo/article/viewfile/1071/1044)

KRZYSZTOF PODEMSKI, FLORIAN ZNANIECKI I ZYGMUNT BAUMAN - WIELCY WYKŁĘCI Z POZNANIA (FELIETON W „GAZECIE WYBORCZEJ”): [HTTP://POZNAN.WYBORCZA.PL/POZNAN/7,105531,23509760,FLORIAN-ZNANIECKI-I-ZYGMUNT-BAUMAN-WIELCY-WYKŁĘCI-Z-POZNANIA-.HTML?UTM_SOURCE=FACEBOOK.COM&UTM_MEDIUM=SM&UTM_CAMPAIGN=FB_POZNAN_WYBORCZA&DISABLEREDIRECTS=TRUE](http://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,105531,23509760,florian-znani%C5%82cki-i-zygmunt-bauman-wielcy-wy%C5%82eci-z-poznania-.html?utm_source=facebook.com&utm_medium=sm&utm_campaign=fb_poznan_wyborcza&disableRedirects=true)

AGNIESZKA BRON, UNIwersytet SZtokholmski, Instytut Pedagogiki, O BADANIACH BIOGRAFICZNYCH KRYTYCZNIE („NAUKI O WYCHOWANIU. STUDIA INTERDYSCYPLINARNE” NR 1(4), 2017): [HTTP://CEJSH.ICM.EDU.PL/CEJSH/ELEMENT/BWETA1.ELEMENT.HDL_11089_22835/C/O_2_16_-34_BRON.PDF](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_22835/c/o_2_16_-34_bron.pdf)

INFORMUJEMY JEDNOCZEŚNIE, ŻE NA ETAPIE PRAC REDAKCYJNYCH ZNAJDUJE SIĘ PRACA ZBIOROWA ELŻBIETY SMOLARKIEWICZ I ŁUKASZ SKOCZYŁASA (EDS.): INTERNAL MIGRATIONS IN POLAND, BERLIN / BERN / BRUXELLES / NEW YORK / OXFORD / WARSZAWA / WIEN, PETER LANG EDITION 2018.

ZEBRANE TEKSTY, NAWIĄZUJĄ DO KLASYCZNEJ PRACY THOMASA I ZNANIECKIEGO POKAZUJĄC RÓWNOCZEŚNIE RÓŻNORODNOŚĆ SPOSOBÓW PATRZENIA NA ZJAWISKO MIGRACJI WEWNĘTRZNEJ, WSKAZUJĄC NA LICZNE SŁABO ROZPOZNANE WCIAŻ JEGO ASPEKTY. AUTORZY MAJĄ NADZIEJĘ, ŻE KSIĄŻKA WYDANA POD AUSPICJAMI FUNDACJI NAUKOWEJ IM. FLORIANA ZNANIECKIEGO W POZNANIU, STANOWIĆ BĘDĄ NIE TYLKO RZETELNE ŹRÓDŁO WIEDZY O RUCHACH LUDNOŚCIOWYCH W POLSCE, ALE TAKŻE INSPIRACJĘ DLA CZYTELNIKÓW DO WŁASNYCH BADAŃ I REFLEKSJI.

TOM TWORZĄ TEKSTY SIĘDMIORGA AUTORÓW. SĄ TO: JERZY KACZMAREK, ŁUKASZ SKOCZYŁASA, ELŻBIETA SMOLARKIEWICZ I MARZENA WALASZEK Z UNIwersytetu IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU, MAŁGORZATA ŁUKIANOW I PRZEMYSŁAW ŚLESZYŃSKI Z POLSKIEJ AKADEMII NAUK ORAZ DIANA ROKITA-POSKART Z POLITECHNIKI OPOLSKIEJ. BADACZE CI REPREZENTUJĄ RÓŻNE DYSZYPLINY NAUKOWE ORAZ METODY BADAWCZE, DZIĘKI CZEMU NASZA PUBLIKACJA MA CHARAKTER INTERDYSCYPLINARNY, ODDAJĄCY ZŁOŻONOŚĆ TEMATU I WIELOŚĆ PERSPEKTYW JEGO OGLĄDU. DOMINUJE JEDNAK PERSPEKTYWA SOCJOLOGICZNA, POZWALAJĄCA NA DOGŁĘBNĄ ANALIZĘ POLSKICH MIGRACJI WEWNĘTRZNYCH.

TEKST FLORIANA ZNANIECKIEGO: „STUDIA NAD ANTAGONIZMEM DO OBCYCH”, „KWARTALNIK SOCJOLOGICZNY” 2-4. 1930-1, POZNAŃ [1].

1.
Nad jakimkolwiek zagadnieniem pracować znacznie socjolog dzisiejszy, poszukawszy dobrze w literaturze, przekona się niechybnie, że jest to zagadnienie już opracowane, jeżeli nie przez zawodowych socjologów, to przez etnologów, historyków, filozofów, moralistów, popularnych psychologów, polityków, nieraz (i to wcale nienajgorzej) przez powieściopisarzy lub dramaturgów. Wśród wyników tych opracowań znajdzie zawsze przekonujące, nieraz narzucające mu się z niezbitą napozór oczywistością. W pierwszej chwili często się zdarza, że nie widzi on potrzeby ani możliwości dodania czegokolwiek istotnie nowego do tych wyników. Wydaje się, jak gdyby wszystko, co w socjologii powiedzieć warto, było już powiedziane, i pozostawało mu tylko „wypowiadać to samo lepiej. Wrażenie to potęguje się przy lekturze współczesnych prac socjologicznych, z których znaczna część wypowiada tylko to, co już było powiedziane – ale gorzej. Odkrywa się bez ustanku nowe fakty, ale o odkrywaniu nowych prawd ogólnych mało słychać.[2]

Po krytycznym jednak rozpatrzeniu tego naszego dziedzictwa socjologicznego pod kątem widzenia sprawdzianów indukcji naukowej okazuje się, że jego wartość poznawcza jest daleko mniejsza, niż skłonni byliśmy mniemać z początku. Poziom jego jest wprawdzie nieco wyższy pod względem ostrożności w doborze faktów i w uogólnianiu, niż poziom potocznej wiedzy praktyczno-społecznej, wyrażającej się w regułach życiowych „zdrowego rozsądku”, przysłowiach, radach, pouczeniach i t.p., lecz typ logiczny pozostał ten sam. Ogólne twierdzenie indukcyjne dawniejszej socjologii nie ma uroszczeń do bezwzględnej ścisłości i całkowitej ważności; jest to uogólnienie empiryczne „przybliżone”, mające być ważnym tylko w odniesieniu do większości faktów pewnej klasy, nie do wszystkich faktów tej klasy bez wyjątku. Wprawdzie socjologowie, o ile się dało, starali się podpierać swe twierdzenia dedukcją z jakichś przesłanek, zaczerpniętych z innych nauk[3]; lecz właściwe dowodzenie indukcyjne, czysto socjologiczne, ograniczało się do wyliczania jak największej ilości faktów, zgodnych z danym twierdzeniem. Fakty sprzeczne były albo pomijane, albo uwzględniane przez sumiennych badaczy w charakterze wyjątków, nie pozornych, t.j. tłumaczących się kombinacją uznanej ogólnej zasady z inną ogólną zasadą, lecz rzeczywistych, t.j. tłumaczących się każdorazowo innym przypadkowym zbiegiem konkretnych okoliczności. Spencera „Zasady socjologii”, Westermarcka „Origin and Development of Moral Ideas”, niedawno ogłoszona wielka praca Sumnera i

Kellera „Science of Society” są klasycznymi przykładami dzieł, zbudowanych z tego typu uogólnień.

W dzisiejszej socjologii podniosły się wymagania doskonałości naukowej i rośnie niezadowolenie z dawniejszej nieścisłości i dowolności. Liczne są głosy, wskazujące na potrzebę rewizji wszystkich dotychczasowych wyników, ponownego, daleko gruntowniejszego opracowania wszystkich, zbyt powierzchownie opracowanych zagadnień. Pozytywne próby rewizji w monografiach większych i mniejszych liczyć już można na setki, może na tysiące, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych. Niestety jednak, droga obrona przez najbardziej zagorzałych rewizjonistów prowadzi wprawdzie naprzód, lecz bardzo niedaleko; możliwości postępu, jakie otwiera, są zbyt małe w stosunku do mozołów, jakich wymaga. Polega ona, ogólnie mówiąc, na nadawaniu empirycznym uogólnieniom dawnego typu większej obiektywnej pewności i określaniu stopnia ich przybliżenia. Przy dawniejszej metodzie wyliczania faktów można było z pewnością tylko udowodnić, że „niektóre S są P”. Twierdząc, że „prawie wszystkie S są P” lub nawet tylko, że „większość S jest P”, socjolog, ściśle biorąc, stawiał hipotezę, której nie udowadniał jak należy. Udowodnić ją bowiem można tylko s t a t y s t y c z n i e, zliczając S które są P i S które nie są P i porównując te dwie ilości, czy to w całej klasie S czy w odpowiednio dobranej „próbce” tej klasy. Przez to zaś uzyskuje się nietylko udowodnienie hipotezy, że większość S jest P, ale zarazem ścisłe określenie, jaka jest ta większość, a więc w jakim stopniu twierdzenie „większość S jest P” zbliża się do twierdzenia: „wszystkie S są P”.

Na tem jednak kończy się postęp. Nie negując, że indukcyjne twierdzenie „n % S jest P” może być bardzo doniosłe praktycznie (tak np. dla pedagogiki, kryminalistyki, polityki), sędzę, że jego wartość poznawcza nie da się wcale porównać z wartością indukcyjnego twierdzenia, stosującego się do wszystkich przedmiotów danej klasy, a to dlatego, że pozostaje teoretycznie bezpłodnym, nie prowadzi do nowych odkryć. Nowe odkrycia są dokonywane pod wpływem stwierdzenia konfliktu między uznaną prawdą ogólną, a poszczególnym faktem, do którego ma się ona stosować; otóż tutaj konflikt taki jest wyłączony gdyż poszczególne S może być P, albo nie P, nie wywołując żadnego problemu w jednym ani w drugim wypadku.

Rewizja twierdzeń ogólnych dawniejszej socjologii musi więc iść, moim zdaniem, w zupełnie innym kierunku, starać się w y e l m i n o w a ć ten typ logiczny, który socjologia ubiegłego stulecia przejęła od refleksji praktyczno-społecznej, a dzisiejsza socjologia statystyczna nadal podtrzymuje.

---

[1] Fragment znacznie większego opracowania dostępnego w ramach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (<http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=53221>). Tekst złamano i poddano jedynie kosmetycznej redakcji, pozostawiając niezmienny język oryginału.

[2] Niezwykle wdzięcznym zadaniem dla erudyty byłoby zebranie i krytyczna systematyzacja najważniejszych z tych rozproszonych wyników refleksji socjologicznej; oszczędziłoby to bardzo dużo pracy przyszłym badaczom, skierowałoby wysiłki naukowe do szukania nowych dróg i zapobiegałoby wielokrotnemu „odkrywania Ameryki” przez socjologów, nie obeznanych z dziejami kultury umysłowej.

[3] Ob. co o tej dedukcji mówi Giddings w „Principles of Sociology”

[4] Ob. *Der Rassen kampf*, Innsbruck, 1882. *System socjologii*. Warszawa. 1887. Ob. także F. Mirek, *System socjologiczny Ludwika Gumplowicza*, Poznań, 1930.

[5] *Wesen und Zweck der Politik*, Leipzig, 1893. Tom I.

WYDAWCA: ODDZIAŁ POZNAŃSKI POLSKIEGO TOWARZYSTWA SOCJOLOGICZNEGO

OPRACOWANIE I REDAKCJA: MAREK NOWAK

OPRACOWANIE INFORMACJI BIBLIOGRAFICZNEJ I DOBÓR TEKSTU FLORIANA ZNANIECKIEGO: PIOTR LUCZYS

BIULETYN OPRACOWANO WE WSPÓŁPRACY Z ORGANIZATORAMI WYDARZEŃ NAUKOWYCH: KAJĄ KAZIMIERSKĄ I ANETĄ SŁOWIK

SKŁAD I ŁAMANIE: PRZEMYSŁAW RURA

ZDJĘCIE Z OKŁADKI F. ZNANIECKIEGO: [HTTP://WWW.ANGELFIRE.COM/SCIFI2/RSOLECKI/IMAGES/ZNANIECKI_PHOTO.GIF](http://www.angelfire.com/scifi2/rsolecki/images/znaniecki_photo.gif)

ZDJĘCIE Z OKŁADKI W. THOMASA: [HTTPS://UPLOAD.WIKIMEDIA.ORG/WIKIPEDIA/COMMONS/THUMB/5/50/PORTRAIT_OF_WILLIAM_ISAAC_THOMAS.JPG/220PX-PORTRAIT_OF_WILLIAM_ISAAC_THOMAS.JPG](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/50/Portrait_of_William_Isaac_Thomas.jpg/220px-Portrait_of_William_Isaac_Thomas.jpg)